

NEM HAGYHATNAK MAGUNKRA BENNÜNKET

Beszélgetés Kalász Mártonnal, a Magyar Írószövetség új elnökével

– *Kérem, mondjon néhány szót az olvasóknak magáról, eddigi pályájáról.*

– Baranya megyei német családból származom, 1957-ben jöttem a fővárosba, ahol sok mindennel próbálkoztam. Dolgoztam a rádiónál, majd az Európa Kiadónál. Első verseimet Rónay György közölte a Vigiliában, 1955-ben jelent meg az első kötetem. A hatvanas, majd a hetvenes években két alkalommal is hosszabb időt töltöttem Berlinben, s 1974-es visszatérésemet követően az Új Írásnál helyezkedtem el, mint a *Körkép* rovat szerkesztője. Innen mentem át a Vigiliához. 1986-ban látott napvilágot első nagyobb prózai művem, a *Téli bárány* című regény, amely a baranyai magyarok, németek, délszlávok sorsával foglalkozik. 1991-től újra Németország következett, ahol négy évig a stuttgarti Magyar Intézetnél voltam, míg 1994-ben le nem váltottak. Különböző német ösztöndíjakkal mégis sikerült kint maradnom még két évig. Ez alatt az idő alatt a második világháború után kitelepített német, felvidéki és bukovinai székely kisebbségekről szóló könyvemen dolgoztam. Közben megjelentek versesköteteim, és rendszeresen fordítottam, elsősorban NDK költőket. Hetedik éve tanítok a Károli Gáspár Egyetem német tanszékén. Jó együtt lenni a fiatalokkal, nagyon szeretem ezt a munkámat, semmi félelmelem sem szeretném abbahagyni.

– *Milyen tapasztalatokat szerzett a stuttgarti Magyar Intézet élén eltöltött idő alatt? Mennyiben tudja ezeket kamatoztatni a Magyar Írószövetség elnökeként?*

– Elég nehéz volt elindítani az Intézetet. Több okból is, amelyek most nem szívesen részleteznék. Egyrészt nagyon szép munka volt, másrészt nagyon nehéz. Stuttgart környékén körülbelül harmincezer magyar él, egy részük 1956-ban, a forradalmat követő megtorlás elől, más részük a hetvenes-nyolcvanas években Erdélyből menekült át. Az Intézet alakulásakor az alapító okiratba a menekült magyarok mellett a háború után Magyarországról kitelepített német

kisebbség ügyét is befoglaltuk. Ők változatlanul Magyarországot tartják hazájuknak, ide vágnak vissza, ennél fogva minden érdeklí őket, ami itthon történik. Most, az Írószövetség elnökeként nagy segítségemre vannak a stuttgarti Magyar Intézet igazgatójaként szerzett tapasztalataim, még ha természetesen sok mindenben más is ez a munka. Ironikusan mondva, főleg a hibáimból tanulhatok.

A négy, illetve az ösztöndíjas időszakkal együtt hat éves németországi életemre visszatekintve, azt tartom a legfontosabbnak, hogy minden elfoglaltságom ellenére is mindig maradt időm az írói munkára. Bár eleinte nem írtam, később megszületett egy verseskötet, amely erősen kötődik Hölderlinhez. Hölderlin diákkoromtól egyik legkedvesebb és legfontosabb költőm. Nagyon szerencsésnek érzem magam, amiért eredetiben is olvashattam a nagy német klasszikus verseit. Ebben a kötetben Hölderlin ürügyén el tudtam mondani több olyan dolgot, amely a személyes életemmel függ össze, ám azon túl talán közérdeklődésre is számot tarthat. Persze csak nagyon áttételesen. Emellett ebben az időben még el tudtam kezdeni már említett, *Tizedelőcédulák* című könyvem is.

Életemnek ebben a szép, megtermékenyítő korszakában rengeteg olyan élmény ért, amelyet magamban hordozok, s egyszer fel is fogok dolgozni valamilyen formában. Leginkább szellemi, kulturális élményekre gondolok. Munkám, utazásaim során rengeteg emberrel, sajátos sorssal, életúttal ismerkedtem meg. Régi tervem regényt írni a hazájuktól távol élő emberek sorsáról, mindegy, hogy magyarok vagy németek. Ez a téma mindig erősen foglalkoztatott. Nyilvánvalóan azért is, mert hosszabb ideig magam is távol voltam hazámtól, bár egészen más értelemben, mint azok az emberek, akikkel kint találkoztam; de véleményem szerint nem sokban különbözik egymástól az, hogy tudod, haza fogsz menni, vagy hogy tudod, nem fogsz hazamenni.

Elég érdekes módon összegződik bennem, hogy feleségemmel minden évben kint töltjük a nyarat és a húsvéti ünnepeket. Nemrég tréfásan mondtam Lázár Ervinnek, azért megyünk húsvétkor a Németországban élő magyar barátaim, ismerőseim közé, hogy átéljem: magyar vagyok. Ugyanis a kinti magyarok ünnepe – nem csupán a húsvét, a karácsony is – mindig amolyan kettős ünnep egy kicsit.

– Ez kell is az írásához, ez az újraélése valaminek...

– Igen, és attól függetlenül, mennyire köt le az írószövetségi munkám, készülök ezt az élményt regényben feldolgozni.

– *Térjünk rá a kényesebb témákra. A Magyar Írószövetség újonnan megválasztott elnökeként milyen elképzelései, tervei vannak, s mit sikerült belőlük eddig megvalósítania?*

– Túlzás nélkül mondhatom, rengeteg tennivaló, feladat áll előttünk. Az anyagi problémák mellett több mindennel meg kell küzde-nünk, és ezt a küzdelmet nehezíti, hogy az elnöknek nincs közvetlen segítsége. Pedig elnöknek lenni nemcsak azt jelenti, hogy az ember – a szó jó értelmében – reprezentál, hanem mindent. A munkatársak hihetetlenül sokat dolgoznak, meglehetősen szerény fizetésért. Ezt – be kell vallanom – csak a kinevezésem óta látom igazából. Az anyagi kényszerek eléggé fogva tartanak minket. A költségvetés soha nem elég, az egész pályázati rendszer – lehetetlen. Azok, aki rákényszerül-nek, hogy ebben a rendszerben mozogjanak, már mind felismerték ezt, csak azok nem, akik kitalálták. Vagy nem akarnak, vagy nem tud-nak rajta változtatni. Pedig véleményem szerint ez a pályázati rend-szer előbb-utóbb az egész magyar kultúrát ellehetetleníti. Legalább-is az olyan intézményeket, mint amilyen a Magyar Írószövetség, egész biztosan tönkreteszi.

Jelentős eredmény, amely immár köztudott is, hogy a Szövetség székházának bérleti díját sikerült rendezni. Ezért Rockenbauer Zoltán kultuszminiszter urat illeti köszönet, ugyanis ezt ő fizettette ki az elkövetkezendő tíz évre. Folyamatosan pályázunk, szokásos könyv-bemutatóink és rendezvényeink mellett ápoljuk már meglévő kap-csolatainkat is a külföldi írószervezetekkel. Május végén lesz egy több napos rendezvényünk Székesfehérváron. Ezzel, nagyon remélem, si-kerül megújítanunk a horvát–magyar kapcsolatokat. A horvát iroda-lom méltán európai hírnevű kitűnősége, a Horvát Írószövetség elnö-ke, Zalko Mihalic lesz a vendégünk, természetesen több kiváló költő és író mellett. Felolvasóesttel egybekötött tanácskozást tartunk, amit meg fogunk ismételni jövő tavasszal Horvátországban. Ennek az ese-ménynek a kapcsán nem hagyhatom említés nélkül Kiss Gy. Csaba nevét, aki elnökségi tagunk, és aki a zágrábi egyetemen tanít. Az ő közvetítésével valósul meg ez a rendezvénysorozat, amelyhez hason-lót a jövőben többet is szeretnénk tartani. Hozzá kell tennem, most könnyű dolgunk volt, mivel Székesfehérvár önkormányzata egy szép

gesztussal ennek az egész eseménynek az anyagi részét magára vállalta, ami elég ritka dolog manapság. A szervezőmunkát pedig az Árgus szerkesztősége, a Vörösmarty Társaság, Péntek Imre, Bakonyi István végezte. Reményre ad okot, hogy a város polgármestere ezt a gesztust megtette felénk. Jó, hogy vannak még ilyen városvezetők, bízom benne, a jövőben csak többen lesznek. Közben jártunk Svájcban és Bécsben, mindkét helyen kiderült, nagyon szeretnék az állandó kapcsolatot, közös rendezvények formájában. Az ember ilyenkor elbizonytalanodva tud csak tárgyalni. Ők felajánlanak minden segítséget, ösztöndíjakat is beleértve, de mit tudunk mi adni cserébe? Ezek a mi örökös nehézségeink.

Remélem, az a mecenatúra, amelyet Európa szerte gyakorolnak, egyszer nálunk is megalapozódik, kialakul. Vannak erre utaló biztató jelek. Mindeközben úgy érzem, hogy kellene még valaki ehhez a munkához. Régen az Írószövetségben az elnök mellett volt egy főtitkár, aki többet tudott vállalni, jártasabb lévén a gazdasági ügyekben. Most is jó lenne – mai szóval élve – egy ilyen menedzser. Gondolko-dom is rajta, hogy ezt a kérdést az elnökség, illetve a választmány elé terjesztem, javasolva, próbáljunk idevenni valakit. Csak hát ilyen munkatársat találni annyi pénzért, amennyit mi fel tudunk ajánlani, tudom, nem könnyű dolog.

– Milyen a Magyar Írószövetség kapcsolata a Fiatalkorú Írók Szövetségével, a József Attila Körrel – a fiatalokkal úgy általában, azokkal is, akik nem tagjai a fenti szervezeteknek?

– Menyhért Annával, a JAK elnökével közösen szeretnénk elérni, hogy az Európai Írószövetség itt, Budapesten bonyolítsa le a megalakulásának 25. évfordulója alkalmából megrendezendő tanácskozását. Személy szerint nem hiszem, hogy ennek bármi akadálya lenne, azt leszámítva, hogy az ehhez szükséges összeget a minisztérium mind-ezidáig nem szavazta meg. Menyhért Anna már járt is Rómában, az Európai Írószövetség legutóbbi ülésén. Megvan az egyetértés közöttünk, a FISZ és a JAK vezetői, L. Simon László és Menyhért Anna között. Több alkalommal beszélgettünk már, és tervezzük is a közös tárgyalásokat. Sajnos az időközben rám szakadt sok gond és tennivaló miatt a tárgyalások mindig elhalasztódnak.

Eddigi tapasztalataim döbentettek rá, a Magyar Írószövetségnek részint át kellene alakulnia valamiféle érdekvédelmi szervezetté is. Ha arra gondolunk, milyen nehéz helyzetben vannak a könyvki-

adók, a folyóiratok – tudom, unalomig elcsépelet téma –, s ennek következtében maguk az írók, erre különösen nagy szükség lenne. De egy érdekvédelmi szervezetnek legalább annyi tekintélye kell legyen, hogy elfogadják tárgyalási partnernek. Ez pedig jelenleg, sajnos, nincs így. Nem akarok ezzel senkit bántani, de azt, hogy az írók és az irodalom tekintélye ilyen nagy mértékben csökkent az elmúlt több mint egy évtized során, csak úgy lehetne valamiféleképpen ellensúlyozni, ha azt, amit az Írószövetség elnöke vagy bármelyik képviselője bárhol mondana, komolyan is vennék.

Amennyiben ez a helyzet nem változik, nagy bajba kerülünk. Nagy lelkesen emlegetjük az Európai Uniót, jövőbeni csatlakozásunkat. Nos, ideje lenne tudomásul vennünk, hogy az irodalomnak – éppen a nyelv miatt – nagyon nagy szerepe lesz a csatlakozás esetén. Az irodalom, pontosabban az író dolgozik a nyelvvel. Meg fogunk lépődni, hogy az EU-ba való bekerüléskor mennyit fog számítani, hogy ott állunk majd, belemosódva ebbe az egészbe, és a nyelv, az anyanyelvünk kénytelen lesz elfogadni bizonyos terminusokat, hogy egyáltalán beszélni tudjunk egymással. Azonban maradnia kell egy másik magyar nyelvnek – az igazinak –, amelyik a mi nyelvünk marad, egészséges önvédelmi helyzetbe hozva magát, bennünket. És ezt a nyelvet csak az irodalom lesz képes életben tartani. Lehet, sokak fülelnek kissé idealisztikusan hangzik, de szerintem így lesz ez akkor is, ha az irodalom megmarad Hamupipőke helyzetében, örökösen hátraparancsolva. Hiszem, hogy a nyelv, az irodalom lesz az a műfaj a jövőben is, amelyik képvisel, megtestesít és megőriz. Hogy ezt végiggondolták volna kellően, nem itt, az Írószövetségben, hanem máshol, azt eddig nem vettem észre. Talán nincs is egészen igazam, de most így gondolom, és mondom is mindenütt; hogy ki mikor fogja megmosolyogni ezt az egészet, majd kiderül.

– Igen, sokszor beigazolódt már, hogy ugyanazt a dolgot – ebben az esetben az irodalom, az anyanyelv, a kultúra kérdését – egészen másképpen látja egy közgazdasági szakember vagy politikus, mint egy író, egy szellemi ember.

– Egyszer egy német barátom bemutatott egy javarészt bankárokból, üzletemberekből álló társaságnak, s mikor rám mutatva kimondta, író, valamennyien mosolyogni kezdtek, egyikük pedig így szólt: Ó, író... Az érettségi óta nem volt könyv a kezemben.

A fentiekhez visszatérve: tisztában vagyok vele, egy normális tárogatási rendszert nem lehet egyik napról a másikra létrehozni. Ehhez legelőször is a gondolkodásmódnak kell gyökeresen megváltoznia. Az irodalomhoz, kultúrához való hozzáállásnak. A Magyar Írószövetség – és a hozzá hasonló, vele rokon szellemiségű szervezetek, intézmények – elindultak a „túlsó partra”, de még nem értek át. Nem lehet, nem szabad magukra hagyni őket. Olyan kíméletlenül, ahogy mi, írók, sokszor érezzük, nem hagyhatnak magunkra bennünket.

– Mi a véleménye az egyes írói csoportok szembenállásáról, az ún. székértáborokról?

Illúzióknak tartom az íróársadalom egységét. A véleménykülönbségek, az ellentétek, ízlésbeli eltérések természetes dolgok. Alkati kérdés, ki mit szeret. De a szélsőségektől magánemberként is irtózom és félek. Az olyanfajta szélsőségektől, mikor úgy viselkedünk egymással, hogy közben nem tartjuk be az alapvető érintkezési szabályokat, vagy mikor nem hisszük el, az is lehet érték, amit a valamelyik másik székértáborhoz tartozó író ír, és úton-útfélen mocskoljuk a másikat. Harc mindig volt és lesz, és ez jótékony, megtermékenyítő módon is hathat az irodalomra, akár még remekművek is születhetnek belőle. Mondhatom, hogy a másik dilettáns, attól neki még semmi – egzisztenciális – baja, hátránya nem lesz. De ha megpróbálom kiszorítani, tisztességtelen, akár politikai eszközöket is igénybe véve, abban az esetben súlyos bűnt követek el; a magyar irodalom több évszázada fölfakadt kristálytiszta, arcunkat tükröző, szomjunkat enyhítő forrását mérgezem meg. Mint író és mint magánember, félig tréfásan azt mondanám erre, remélem, előbb-utóbb megjön az eszünk.

BARNA T. ATTILA